

*В. Ю. Божанова,
д. е. н., професор, професор кафедри менеджменту, управління проектами і логістики,
ДВНЗ "Придніпровська державна академія будівництва та архітектури"
ORCID ID: 0000-0002-0595-9347*

*О. Є. Кононова,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та маркетингу,
ДВНЗ "Придніпровська державна академія будівництва та архітектури"
ORCID ID: 0000-0002-7215-8574*

*О. А. Шпатакова,
аспірант кафедри фінансів, обліку та маркетингу,
ДВНЗ "Придніпровська державна академія будівництва та архітектури"
ORCID ID: 0000-0002-3059-9478*

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.18.14

МЕТОДОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

V. Bozhanova,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Management,
Project Management and Logistics, Prydniprov's'ka State Academy of Civil Engineering and Architecture

O. Kononova,
PhD in Economics, Associate Professor, Professor of the Department of finance,
accounting and marketing department, Prydniprov's'ka State Academy of Civi Engineering and Architecture

O. Shpatakova,
PhD student of finance, accounting and marketing department,
Prydniprov's'ka State Academy of Civi Engineering and Architecture

METHODOLOGY OF FORMATION OF ENVIRONMENTAL STRATEGY OF CONSTRUCTION ENTERPRISE

У статті проведено аналіз основних наукових підходів до розробки екологічних стратегій будівельного підприємства. Встановлено, що в складі цих підходів на сучасному етапі можна виокремити такі, а саме: інтегрований нормативний підхід (екологічна стратегія є елементом загальної корпоративної стратегії) з пріоритетним орієнтиром на забезпечення економічних інтересів з урахуванням дотримання законодавчих екологічних вимог до промислового виробництва; підхід, пов'язаний з інтегрованим комплексним стратегічним управлінням екологізацією, орієнтованим на балансування економічних та екологічних інтересів суб'єкта господарської діяльності (промислового підприємства), інноваційні рішення в сфері управління екологічними параметрами; інтегрований комплексний підхід до стратегічного управління екологізацією; локальний підхід, націлений на вирішення пріоритетних природоохоронних завдань управління підприємством; локальний підхід, націлений на застосування нормативних підходів та часткове застосування інноваційних підходів у сфері екологізації. На підставі вивчення вказаних наукових підходів розроблено перелік оціночних характеристик, які дають можливість ідентифікувати рівень розробки екологічних стратегій будівельних підприємств. Вказаний перелік розширює теоретичне та методичне забезпечення за даним напрямком, дає змогу оцінити широкий спектр характеристик екологічної стратегії будівельного підприємства.

The article analyzes the basic scientific approaches to the development of environmental strategies of a construction company. It is established that the following approaches can be distinguished as a part of such approaches, namely: an integrated regulatory approach (environmental strategy is an element of the overall corporate strategy), with a priority focus on securing economic interests, while respecting regulatory environmental requirements for industrial production; an approach related to integrated environmental management, focused on balancing the economic and environmental interests of the business entity (industrial enterprise), innovative solutions in the field of environmental parameters management; integrated approach to strategic greening

management; a local approach aimed at addressing the environmental priorities of enterprise management; a local approach aimed at applying regulatory approaches and partly applying innovative approaches to greening. Based on the study of the above scientific approaches, a list of evaluation characteristics has been developed that enables to identify the level of development of environmental strategies of construction enterprises. The aforementioned list involves the use of the following evaluation directions (blocks), in particular: locality or integration of environmental elements of strategic management; nature of greening (normative, innovative, mixed approach); dependence on the definition in the environmental strategy of the priority of environmental problems related to the production of construction products, its operation; dependence on the justification for combining (integrating) environmental trends with production, organizational, financial and economic. Within the framework of the author's proposal, an approach is presented for the first time to assess the type of environmental strategy, its innovativeness, realism, reach or declarative nature, complexity, integration into the structure of the overall corporate strategy, and the orientation on the priority of assessment of crisis aspects of environmental management.

Ключові слова: екологічна стратегія, методологія формування, будівельне підприємство, оціночні характеристики, локальність, інтегрованість, нормативні вимоги, інноваційність.

Key words: environmental strategy, methodology of formation, construction company, evaluation characteristics, locality, integration, regulatory requirements, innovation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Управління екологізацією на рівні будівельних підприємств передбачає створення відповідних стратегій, їх обґрунтування в рамках відповідних внутрішньокорпоративних документів. Формулювання такої стратегії передбачає використання певного методичного забезпечення, яке уніфікує основні вимоги та параметри, що потребують врахування в процесі стратегічного планування, і будуть важливими для управління тощо. Вибір методики залежить від виду екологічної стратегії, зокрема, загального орієнтуру на локальність або комплексну інтегрованість екологічного управління в загальну систему стратегічного управління. Цільовий стратегічний орієнтир на локальну екологізацію передбачає створення методики автономного створення стратегічного механізму управління досягненням відповідних результативних параметрів, що стосуються виключно природоохоронних показників діяльності суб'єкта будівельної галузі. Комплексний інтегрований орієнтир дозволяє створити такий механізм стратегічного управління діяльністю, який передбачає врахування екологічних та економічних інтересів на різних рівнях функціонування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вивченням питання методичного забезпечення формування екологічної стратегії підприємств займалися як українські (Ю. Білявська, В. Вахлакова, О. Попова, Т. Герасименко, Н. Хумарова), так і зарубіжні автори (Н. Ветрова, О. Поселянова) тощо. Незважаючи на існування наукових досліджень за цим напрямом, існує актуальна потреба систематизації основних поглядів вчених щодо вказаної проблематики.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є систематизація основних наукових підходів щодо розробки екологічних стратегій будівельного підприємства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розглянемо основні наукові підходи авторів до питання методичного обґрунтування порядку створення екологічної стратегії будівельного підприємства.

У наукових дослідженнях С. Прокопенкова [12; 13] висвітлено методіку формування зазначеної стратегії в рамках загального стратегічного управління, відповідно, використовується комплексний інтегрований підхід. Авторська методика створена з огляду на необхідність стратегічного впровадження екологізації на прикладі такого економічного суб'єкта, як промисловість регіону, але зважаючи на положення та характер методики, можна з упевненістю стверджувати про її адаптивність і для суб'єктів господарювання. Зокрема С. Прокопенков [12; 13] пропонує таку універсальну схему формування стратегії, яка може бути застосована для екологічного розвитку економічного об'єкта будь-якого рівня, а саме, як підприємства, так і окремої галузі, всієї промисловості регіону та промисловості країни. Вивчення положень методики формування, представлені автором, свідчить, що порядок формування екологічної стратегії в рамках загальної корпоративної стратегії підприємства (на прикладі виробничої сфери) передбачає п'ять основних етапів, зокрема [12; 13]:

1. Етап позиціонування. В рамках вказаної стадії автором пропонується встановити: цілі розвитку економічного об'єкта (стабілізація, розвиток або відновлення промислового потенціалу); місію стратегічного розвитку економічного об'єкта (чітко визначена причина розвитку); місце стратегічного розвитку економічного об'єкта в загальній системі стратегічного розвитку інших економічних об'єктів (місце підприємства в розвитку галузі території, в промисловості регіону, промисловості країни тощо). Слід відмітити, що дослідження змісту зазначеного етапу формування методики, визначеного автором [12; 13], показує, що на вказаному рівні дослідник не розглядає екологічну стратегію як окремий

визначальний елемент стратегічного управління. Це не визначається ні в стратегічному визначенні цілі, місії розвитку. За змістом зазначеного етапу не можна зробити висновок щодо формальності чи реальності екологізації, але потрібно констатувати, що економічні цілі в такому підході є пріоритетними. Відповідно, вивчення підходу автора до формування цього етапу дозволяє зрозуміти, що при дослідженні таких стратегій на прикладах функціонування підприємств галузі можна оцінити визначальний пріоритет суб'єкта розвитку, а саме, існування або відсутності вказівки на пріоритетність певного виду інтересів (економічних або екологічних).

2. Етап аналізу показників розвитку економічного об'єкта. В рамках вказаного етапу автором пропонується здійснити такі стадії оцінки, зокрема:

— стадію вивчення загального документального забезпечення стратегічного управління. На цій стадії визначаються документи, в яких буде визначатись досліджувана стратегія. На наш погляд, повномасштабна документація стратегічного розвитку дозволяє підприємству розвиватись відповідно до чітких, обґрунтованих засад, напрямів та параметрів. Важливим аспектом у рамках вказаної стадії є врахування механізму впровадження стратегії, моніторингу та реагування на відхилення прогнозних параметрів розвитку. Вивчення наукових матеріалів свідчить, що документальне забезпечення стратегічного управління підприємства може бути представлено як в положеннях стратегічних карт, що передбачають стратегічний розвиток на кожному рівні управління [4], так і в стратегічних планах для розвитку суб'єкта господарювання на загальному рівні, на рівні структурних підрозділів;

— стадію аналізу стану та розвитку досліджуваного економічного суб'єкта. В розрізі цієї стадії С. Прокопенков [12; 13] пропонує визначити 15 основних показників розвитку за чотирма ключовими напрямками, зокрема: соціально-економічним; виробничо-економічним; організаційно-економічним; еколого-економічним.

Відповідно до методики автора, здійснюється порівняння стану вказаних показників у часовому вимірі (порівняння звітних даних з попередніми за чотирма напрямками оцінки).

3. Етап розробки стратегії, що включає:

— стадію вибору екологічної стратегії. Згідно з підходом С. Прокопенкова [12; 13], на стратегічному рівні визначаються чотири варіативні прогнози стратегій за трьома напрямками (блоками), а саме: за соціально-економічним, виробничо-економічним, організаційно-економічним. Ці напрями є пріоритетними, при цьому показники еколого-економічного напрямку є такими, що відповідають нормативним значенням. Серед чотирьох прогнозних варіантів автор виділяє, зокрема, екологічну стратегію лідерства, екологічну стратегію росту, екологічну стратегію концентрації, екологічну стратегію виходу з кризи. Як вказує автор, керуючись результатами аналізу 15 оціночних показників здійснюється вибір оптимальної екологічної стратегії;

— стадію розробки цільових орієнтирів для кожного напрямку (блоку) екологічної стратегії економічного суб'єкта. Згідно з умовами методики автора [12; 13], ці орієнтири встановлюються як на весь період стратегічного планування, так і на кожен рік окремо. Це дає змо-

гу оцінювати оперативні досягнення за результатами фактичних показників впровадження стратегії, які визначаються за даними фінансової звітності;

— стадію документального оформлення прийнятого стратегічного плану для всіх економічного суб'єкта та його структур.

4. Етап реалізації екологічної стратегії. Відповідно до авторської методики, реалізація екологічної стратегії економічного об'єкта передбачає чітке виконання прогнозних показників, моніторинг їх досягнення, виявлення відхилень.

5. Етап оцінки ефективності реалізації екологічної стратегії, що передбачає оцінку 15 порівняльних звітних показників порівняно з показників попереднього періоду. В методиці автора зазначається, що у разі необхідності, за умов впливу особливостей галузевого розвитку склад оціночних показників може змінюватись.

Вивчення представленого методичного обґрунтування [12; 13] дозволяє констатувати існування інтегрованого нормативного підходу (екологічна стратегія є елементом загальної корпоративної стратегії) з пріоритетним орієнтиром на забезпечення економічних інтересів з урахуванням дотримання законодавчих екологічних вимог до промислового виробництва. Отже, такий підхід не включає балансу екологічно-економічних інтересів, а націлений на пріоритетність економічних орієнтирів, і забезпечення нормативних вимог до екологічних параметрів розвитку. Також зазначений підхід не передбачає інноваційності екологізації суб'єкта виробничої діяльності. Якщо керуватись вищезазначеним підходом науковців до видів екологічних стратегій (О. Попової, Т. Герасименко [10, с. 41]), порядок формування такої екологічної стратегії характерний для країн з низьким економічним рівнем розвитку, зокрема, це стосується і підприємств будівельної галузі України.

Розглянемо основні засади методичного підходу до формування екологічної стратегії підприємства, визначені в рамках положень наукового дослідження Н. Хумарової [15], які передбачають інтегроване комплексне стратегічне управління екологізацією, орієнтоване на балансування економічних та екологічних інтересів суб'єкта господарської діяльності (промислового підприємства), інноваційні рішення в сфері управління екологічними параметрами. Відповідно до методичного підходу авторки, екологічні стратегії такого виду можна розробити в рамках наступних етапів, зокрема [15]:

1. Етап визначення стратегічного управління сировинно-матеріальною базою промислового підприємства. В рамках цього етапу передбачено: зміну основних сировинних матеріалів (орієнтир на якість, оновлення, токсичність тощо); зміну допоміжних матеріалів тощо. На нашу думку, такий підхід на етапі управління даною сферою передбачає інноваційні рішення в сфері матеріалозабезпечення з огляду на екологічні характеристики матеріалів, сировини, які передбачено використовувати в промисловому виробництві.

2. Етап визначення стратегічного управління організаційно-адміністративною діяльністю промислового підприємства. В рамках вказаного етапу передбачено здійснення: оптимізації адміністративного управління; екологізацію підготовки кадрів; екологізацію культури

виробництва. Можемо відмітити, що вказаний етап управління, як і попередній, створений із застосуванням інноваційного підходу.

3. Етап визначення стратегічного управління модернізацією технологій промислового підприємства. Згідно із авторською методикою, вказаний етап включає: скорочення використання енергетичних ресурсів, матеріалів, водних та земельних ресурсів, на яких здійснюється промислове виробництво досліджуваного суб'єкта господарювання. Слід відмітити, що враховуючи особливості будівельної галузі, забезпечення енергоефективності на сучасному етапі розвитку передбачено як на стадії будівництва, так і на стадії використання будівельної продукції. Вивчення наукових праць [9, с. 163—165] свідчить, що серед прийомів енергозбереження виділяють, зокрема: активні (розташування в будівлях обладнання для поновлювання енергії (сонячні батареї тощо), облаштування будинків обладнанням для геотермального опалення) та пасивні (використання містобудівних, конструктивно-просторових, формують-ворюючих прийомів). Зазначені стадії вказаного етапу розробки свідчать, що Н. Хумарова [15] є прихильницею впровадження інноваційних (ініціативних) екологічних стратегій різних видів в залежності від широкого спектру цільових орієнтирів.

4. Етап визначення стратегічного управління відходами промислового підприємства. Вказаний етап передбачає такі стадії, зокрема: скорочення кількості виробничих відходів; повторне використання матеріалів та запасів; зменшення рівня відходів та викидів забруднюючих речовин від промислового виробництва. Успішне прогнозування стратегічного плану та напрямків за вказаним етапом є дуже важливим аспектом розробки екологічної стратегії будівельних підприємств. Перехід на інноваційний екологічний напрямок управління відходами в цій галузі сприятиме зростанню конкурентних позицій підприємства на ринку будівництва.

5. Етап визначення стратегічного управління екологічними параметрами кінцевого продукту підприємства. В рамках вказаного етапу автором визначаються наступні стадії, зокрема: встановлення екологічних стандартів якості продукції (послуг) на рівні діючих нормативних стандартів та підприємства. Згідно з твердженням Н. Хумарової [15], прогнозні параметри кінцевого продукту підприємства в рамках екологічної стратегії повинні відповідати таким ознакам, зокрема: впровадження інноваційного обладнання та рішень; впровадження енергозберігаючих технологій та джерел енергії; впровадження технологій збереження водних ресурсів; впровадження ефективних технологій управління відходами, в тому числі застосування переробки та вторинного використання сміття, рециклінгу; орієнтир на економічні важелі та фактори, результати.

Проаналізуємо іншу методику розробки екологічних стратегій промислового підприємства, сформульовану в рамках інтегрованого комплексного стратегічного управління екологізацією. А саме, відповідно до підходу Н. Вєтрової [3, с. 15—16], екологічні напрями та параметри повинні бути системно інтегровані в загальну систему стратегічного управління, при цьому така інтеграція повинна передбачати наступні етапи, зокрема:

1. Етап всебічної оцінки та контролю екологічних наслідків від природокористування, що виникають у процесі виробництва продукції, іншій діяльності промислового підприємства щодо розташування обладнання, об'єктів, здійсненні основних, експлуатаційних, допоміжних робіт тощо. Цей етап є безумовно важливим для підприємств будівельної сфери, оскільки недостатньо професійний експертний аналіз місцевості будівництва може обумовити виникнення екологічних, техногенних катастроф, протести суспільства, подальші збитки забудовника, руйнування будівель та інженерної інфраструктури в процесі експлуатації. Оцінка зазначеної категорії в сфері будівельної галузі здійснюється відповідно до вимог чинного законодавства [7], на рівні експертів. На наш погляд, керівництво будівельних компаній повинно мати достовірну оцінку за даним питанням, важливо уникати формального підходу, оскільки проблеми, які можуть виникнути в перспективі в процесі будівництва або експлуатації будівельної продукції, можуть створити кризовий стан та вплинути на закриття підприємства.

2. Етап розробки та впровадження інноваційних рішень екологічного характеру у виробничі процеси підприємницької структури. В сфері будівництва перелік вказаних рішень може стосуватися, наприклад, мінімізації знищення природного фонду (дерев, водних об'єктів, фауни), використання високоекологічного виробничого обладнання, інноваційних методів виробництва тощо. Обґрунтування таких підходів, особливо в розрізі збереження природного фонду існує в практиці західних країн [5].

3. Етап аналізу можливостей вдосконалення технологій виробництва в напрямку скорочення створення технологічних, енергетичних ризиків, виробничих ризиків аварійності, скорочення матеріаломісткості, кількості та рівня викидів у повітря, водні об'єкти. За справедливим твердженням В. Вахлакової [2], впровадження більшості заходів за вказаним етапом в промисловості України, в тому числі в будівельній галузі, переважно не застосовується. Суб'єкти промислового виробництва більшою мірою дотримуються пасивної моделі екологізації, тобто тільки намагаються виконувати граничні вимоги щодо негативного впливу на навколишнє природне середовище.

4. Етап оцінки можливостей та здійснення використання в технологічних рішеннях що сприятимуть збереженню природи. В цьому напрямі можуть бути використано впровадження технологій енергозбереження, збереження водних ресурсів як на рівні будівництва, так і на рівні експлуатації будівель та споруд. Як свідчить аналіз експлуатації будівельної продукції вітчизняних підприємств галузі, за даними наукових матеріалів [8; 14], на сьогоднішній день вказаний етап впроваджується крупними суб'єктами господарювання. Технології енергозбереження розробляються як для існуючих будівель, так і для нових будівельних споруд, будинків. Деякі провідні підприємства галузі створюють власні інноваційні технологічні рішення за цим напрямком, інші використовують існуючі та апробовані на практиці.

5. Етап систематизації результатів екологічного моніторингу з встановленням загроз, що виникають від виробничої діяльності підприємства, визначення та

прийняття відповідних рішень, орієнтованих на їх усунення та зниження збитків і рівня безпеки. Це підсумковий етап, на якому приймається рішення щодо комплексної оцінки екологічних загроз, заходів з їх усунення та недопущення.

6. Етап забезпечення інтеграції екологічних заходів із виробничою програмою підприємства промисловості, вивчення заходів із вторинного використання відходів виробничої діяльності. Оптимальна адаптація екологічної програми в загальну корпоративну стратегію підприємства сприятиме високій ефективності розвитку підприємства промисловості. На наш погляд, розробка програми стратегічного управління відходами повинна розроблятися окремо і передбачати відповідну програму дій, використання інноваційних рішень відповідно до характеру, виду відходів.

7. Етап вивчення та адаптації провідного зарубіжного досвіду в сфері забезпечення сумісності екологічних та інших складових управління промисловим підприємством. Вважаємо, що вказаний етап необхідно реалізувати на рівні попереднього етапу, на якому здійснюється суміщення екологічних аспектів з іншими управлінськими аспектами.

Розглянутий методичний підхід, на нашу думку, є цінним з точки зору акценту на інтеграцію і суміщення екологічних напрямків з іншими управлінськими аспектами загальної корпоративної стратегії промислового підприємства. Також слід відмітити, посилення авторки методики на потребу використання активних, інноваційних прийомів екологізації, які відповідають характеристикам виду інноваційних (ініціативних) екологічних стратегій, визначеного вище під час розкриття класифікації стратегій досліджуваної категорії.

Слід проаналізувати науковий підхід Ю. Білявської [1], в рамках якого наведено методику формування локальної екологічної стратегії, орієнтованої на вирішення пріоритетних природоохоронних завдань управління підприємством. Вивчення положень наукового підходу авторки свідчить, що така методика передбачає врахування напрямів за семи етапами, зокрема:

1. Етап визначення переліку пріоритетів, рівня їх вагомості та характеристика проблем екологічного характеру, з якими пов'язано функціонування досліджуваного суб'єкта промисловості. Дослідниця зауважує, що на цьому етапі можна запропонувати виділити чотири категорії екологічних пріоритетів, зокрема:

— першу, орієнтовану на першочергові проблеми. З цими проблемами, на наш погляд, пов'язане подальше функціонування підприємства промислового виробництва. Серед таких негативних впливів авторка виділяє такі, а саме: загрози життю та здоров'ю населення; загрози подальшій діяльності суб'єкта господарювання. Як бачимо, на першому місці загроз авторка визначає виробничі загрози, що можуть вплинути на населення (життя, здоров'я), і які в свою чергу забезпечать проблеми для подальшої діяльності підприємства. Водночас в складі першочергових екологічних проблем відсутні ті, які створюють загрози екосистемі внаслідок здійснення виробничої діяльності. На нашу думку, включення до складу першочергових екологічних проблем цієї категорії загроз є необхідним для деяких підприємств будівельної галузі (систематичне створення

таких загроз через неякісне обладнання, порушення нормативних вимог до екологічної безпеки виробництва тощо);

— другу, пов'язану з проблемами високого пріоритету, в складі яких Ю. Білявська [1] пропонує виокремлювати такі: проблему порушення підприємством вимог чинного законодавства щодо екологічності виробництва у відповідній галузі; проблему із забрудненням навколишнього природного середовища, заподіянням шкоди клієнтам, які є споживачами продукції. Слід відмітити, що визначення цієї категорії проблем є дуже важливим для підприємств будівельної галузі, особливо увагу, на нашу думку, слід приділити питанню шкоди споживачам (клієнтам) будівельної продукції в часовому вимірі, внаслідок впливу певних природних та надзвичайних явищ, процесів, задекларованих як передбачені. Зокрема це стосується екологічності місцезонашування будівель, вивченням якого повинно займатись підприємство-забудовник. Також до проблем високого пріоритету, за твердженням дослідників [6], відноситься екологічність будівельних матеріалів, що використовуються підприємством у виробництві;

— третю, що включає проблеми середнього пріоритету, до яких дослідниця відносить, зокрема: існування протиріч виробничо-технологічних процесів та положень екологічної політики досліджуваного підприємства. Вказані протиріччя негативно впливають на досягнення економічних та екологічних інтересів, погіршують розвиток суб'єкта промисловості. Встановлення переліку цих проблем та стратегічних напрямків, завдань щодо їх усунення може свідчити, на нашу думку, про успішне стратегічне управління в умовах існування таких негативних проявів виробничої діяльності;

— четверту, пов'язану з проблемами низького пріоритету. До складу таких проблем, за твердженням Ю. Білявської [1], відносяться такі, що не відповідають основним засадам екологічної стратегії. Судячи із положень методики авторки, вказані проблеми можуть бути враховані на стратегічному рівні, і їх вирішення також може бути визначено.

2. Етап визначення цільових орієнтирів екологічного розвитку промислового підприємства. В рамках цього етапу авторкою пропонується визначити основні екологічні цілі стратегічного управління суб'єктом промисловості з огляду на встановлені пріоритети. Відповідно, можемо констатувати, що представлений локальний підхід не враховує економічних цілей, що, на нашу думку, може стати причиною виникнення проблем перспективного розвитку суб'єкта промисловості. Отже, стратегічний орієнтир на локальні цілі екологізації, на нашу думку, не сприяє балансуванню економічних та екологічних інтересів. Вказаний підхід не може бути впроваджено в сучасних умовах функціонування підприємств будівельної галузі України.

3. Етап розробки стратегічних показників, за допомогою яких передбачено досягнення цілей суб'єкта господарювання. Згідно з вказаним методичним підходом, зазначені прогностичні результативні показники повинні враховувати різні рівні пріоритетності, встановлені в рамках зазначеної екологічної стратегії підприємства промисловості.

4. Етап встановлення прогнозного плану реалізації екологічної стратегії та строків її впровадження. Відповідно до методики Ю. Білявської [1] цей етап передбачає створення певної програми робіт, що включає: перелік заходів щодо вирішення екологічних проблем за визначеними пріоритетами; склад відповідальних виконавців, що відповідають за вирішення зазначених проблем; контрольні заходи щодо перевірки виконання програмних завдань та впровадження напрямків; склад та обсяги ресурсного забезпечення, необхідного для виконання вказаної програми (повинно бути затверджено використання зазначених ресурсів на рівні керівництва, відповідальних за екологічну програму осіб тощо); оцінку досягнення встановлених цілей щодо вирішення екологічних проблем, пов'язаних з виробничою діяльністю суб'єкта промисловості.

5. Етап оцінки прогнозу ресурсів, необхідних для реалізації екологічної стратегії підприємства. За твердженням авторки [1], цей етап передбачає аналіз кадрових, технічних та фінансових можливостей промислового підприємства щодо впровадження встановлених стратегічних заходів. Слід констатувати, що прогнозування ресурсної бази реалізації екологічної стратегії будівельного підприємства за своїми характеристиками може відрізнятися за певними особливостями діяльності. На нашу думку, будь-яка локальна екологічна стратегія промислового підприємства є елементом загальної стратегії, але не має такого високого рівня інтеграції порівняно з інтегрованою комплексною. Це стосується, зокрема, виділення необхідних ресурсів, потрібних для здійснення заходів екологічного характеру, які виділяються на рівні керівництва, певного структурного фінансового або фінансово-економічного відділу. Ці структурні підрозділи, як і керівництво підприємства, при вирішенні питання виділення коштів на впровадження екологічної стратегії, приймають рішення щодо повноцінного або фінансування таких заходів. Відповідно, здійснюється певна оцінка економічного обґрунтування показників екологічної стратегії. За умов повної інтеграції екологічних заходів у структуру загальної корпоративної стратегії діяльність із розробки цього напрямку здійснюється на рівні економічного, виробничого та екологічного підрозділів, що унеможлиблює скорочення фінансування. Відповідно, використання комплексного інтегрованого підходу є більш оптимальним в розрізі ефективності розробки екологічних стратегій підприємства.

6. Прийняття кінцевого варіанту екологічної стратегії на рівні промислового підприємства, затвердження програми екологічних заходів та ресурсів, необхідних для її впровадження. Згідно з авторським методичним підходом [1], первинний варіант екологічної стратегії коригується на рівні економічного, господарського структурних підрозділів в розрізі встановлення граничних норм ресурсів (фінансових, людських, технічних тощо) та строків виконання визначених заходів.

Необхідно відмітити, що методичний підхід, наведений Ю. Білявською [1], хоча і обмежений локальністю екологічної стратегії, є дуже цінним інструментарієм, що передбачає визначення пріоритетності визначення проблем зазначеного напрямку, які потребують вирішення і пов'язані з подальшими перспективами розвитку під-

приємства. В цілому, вказана методика розробки екологічної стратегії є важливою в розрізі розуміння актуалізації вказаних проблем за рівнем їх безпеки для промислового підприємства та суб'єктів і об'єктів навколишнього природного середовища. Врахування положень цієї методики в процесі розробки комплексної інтегрованої стратегії може сприяти ефективному визначенню екологічних аспектів стратегічного управління на рівні суб'єкта промислового виробництва.

Заслугує на увагу інший методичний підхід О. Поселянкової [11], в контексті якого визначено методику формування локальної екологічної стратегії, націленої на застосування нормативних підходів та часткове застосування інноваційних підходів. Поєднання нормативного та інноваційного підходу екологізації відповідає характеристиками змішаних екологічних стратегій. Відповідно до методики авторки, розробка екологічної стратегії передбачає три напрямки (блоки), а саме:

1. Етап розробки принципів та критеріїв формування екологічної безпеки суб'єкта промисловості відповідної галузі. В рамках вказаного етапу пропонується здійснити комплексну екологічну оцінку території підприємства (території виробництва в цілому, за певними об'єктами), територію, що знаходиться поряд із зонами відповідальності.

2. Етап встановлення пріоритетних напрямків формування екологічної безпеки суб'єкта промисловості відповідної галузі. На вказаному етапі методикою [11] передбачено: розробку механізму реалізації екологічних заходів, що можуть створити безпеку підприємства за даною сферою; встановлення окремого порядку раціонального природокористування відповідно до умов, особливостей виробництва, територіальних параметрів розташування об'єктів; визначення стратегічного обґрунтування заходів щодо попередження та ліквідації надзвичайних і аварійних ситуацій на виробництві суб'єкта господарювання (з урахуванням чинних вимог законодавства країни). Вказівка на розробку заходів щодо раціонального природокористування у виробництві дозволяє припустити, що можуть розроблятися управлінські рішення щодо енергозбереження, водозбереження, ефективного інноваційного управління відходами. Відповідно, передбачено інноваційні аспекти екологізації на досліджуваному підприємстві.

3. Етап визначення засобів реалізації забезпечення екологічних заходів розвитку суб'єкта господарювання. В рамках вказаного етапу авторка визначає перелік засобів та дій, які повинні бути визначені в положеннях цієї екологічної стратегії підприємства.

Вивчення положень методичний підхід О. Поселянкової [11] свідчить, що дослідниця приділила суттєву увагу обґрунтуванню механізму впровадження екологічної стратегії, охопленню основних оціночних показників екологізації. Відповідно, приходимо до висновку, що комплексність визначення оціночних показників екологічної стратегії як на рівні локального, так і інтегрованого комплексного підходу свідчить про ґрунтовність, системність розробки вказаного стратегічного документу.

Дослідження основних наукових підходів дозволило встановити перелік оціночних характеристик, які да-

Локальність або інтегрованість екологічних елементів стратегічного управління	→	За умов розробки локальної екологічної стратегії не враховується баланс економічних, ринкових та екологічних інтересів будівельних підприємств
		За умов розробки інтегрованої екологічної стратегії враховується баланс економічних, ринкових та екологічних інтересів будівельних підприємств
Характер екологізації (нормативний, інноваційний, змішаний підхід)	→	За умов розробки інноваційних (ініціативних) екологічних стратегій – в стратегічній програмі обґрунтовується на рівні напрямків та прогнозних показників, механізму реалізації використання обов'язкових нормативних вимог та норм, інноваційних екологічних рішень за основними сферами управління, в тому числі за основним виробництвом будівельної продукції
		За умов розробки нормативних екологічних стратегій – в стратегічній програмі обґрунтовується на рівні напрямків та прогнозних показників, механізму реалізації використання обов'язкових нормативних вимог та норм за основними сферами управління, в тому числі за виробництвом будівельної продукції
		За умов розробки змішаних екологічних стратегій – в стратегічній програмі обґрунтовується на рівні напрямків та прогнозних показників, механізму реалізації використання обов'язкових нормативних вимог та норм, інноваційних екологічних рішень за певними сферами управління, в тому числі за певними напрямками виробництва будівельної продукції
Залежно від визначення в екологічній стратегії пріоритетності екологічних проблем, пов'язаних з виробництвом будівельної продукції, її експлуатацією	→	За умов визначення, обґрунтування пріоритетності екологічних загроз – екологічна стратегія ідентифікується як комплексна, системна, антикризова
		За умов відсутності визначення, обґрунтування пріоритетності екологічних загроз – екологічна стратегія ідентифікується як нормативна, може мати ознаки декларативності (якщо не виконуються стратегічні прогнозні показники)
Залежно від обґрунтування суміщення (інтеграції) екологічних напрямків з виробничими, організаційними, фінансово-економічними	→	За умов обґрунтування суміщення (інтеграції) екологічних напрямків з виробничими, організаційними, фінансово-економічними за напрямками, прогнозними показниками, механізмом суміщення - екологічна стратегія ідентифікується як реалістична, досяжна, якісна
		За умов відсутності обґрунтування суміщення (інтеграції) екологічних напрямків з виробничими, організаційними, фінансово-економічними за напрямками, прогнозними показниками, механізмом суміщення - екологічна стратегія ідентифікується як декларативна

Рис. 1. Перелік оціночних характеристик, які дають можливість ідентифікувати рівень розробки екологічних стратегій будівельних підприємств

Джерело: авторська розробка.

ють можливість ідентифікувати рівень розробки екологічних стратегій будівельних підприємств (рис. 1).

Вказаний перелік передбачає використання таких оціночних напрямів (блоків), зокрема: локальності або інтегрованості екологічних елементів стратегічного управління; характер екологізації (нормативний, інноваційний, змішаний підхід); залежність від визначення в екологічній стратегії пріоритетності екологічних проблем, пов'язаних з виробництвом будівельної продукції, її експлуатацією; залежність від обґрунтування суміщення (інтеграції) екологічних напрямків з виробничими, організаційними, фінансово-економічними. Наукова новизна запропонованої розробки полягає в тому, що вперше викладено підхід, який дозволяє оцінити вид екологічної стратегії, її інноваційність, реалістичність, досяжність або декларативність, комплексність, інтегрованість у структуру загальної корпоративної стратегії, орієнтир на пріоритетність оцінки кризових аспектів екологічного управління. Для встановлення цих оціночних характеристик може бути використано інформацію корпоративної звітності, в якій викладено екологічну стратегію, звіт про її прогнозування, впровадження, екологічну стратегічну програму або саму екологічну стратегію (у разі наявності такого документу на будівельному підприємстві).

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні проведено аналіз основних наукових підходів до розробки екологічних стратегій будівель-

ного підприємства. Встановлено, що в складі таких підходів на сучасному етапі можна виокремити такі, а саме: інтегрований нормативний підхід (екологічна стратегія є елементом загальної корпоративної стратегії) з пріоритетним орієнтиром на забезпечення економічних інтересів з урахуванням дотримання законодавчих екологічних вимог до промислового виробництва; підхід, пов'язаний з інтегрованим комплексним стратегічним управлінням екологізацією, орієнтованим на балансування економічних та екологічних інтересів суб'єкта господарської діяльності (промислового підприємства), інноваційні рішення в сфері управління екологічними параметрами; інтегрований комплексний підхід до стратегічного управління екологізацією; локальний підхід, націлений на вирішення пріоритетних природоохоронних завдань управління підприємством; локальний підхід, націлений на застосування нормативних підходів та часткове застосування інноваційних підходів у сфері екологізації. На підставі вивчення вказаних наукових підходів розроблено перелік оціночних характеристик, які дають можливість ідентифікувати рівень розробки екологічних стратегій будівельних підприємств. Вказаний перелік розширює теоретичне та методичне забезпечення за цим напрямом, дає змогу оцінити широкий спектр характеристик екологічної стратегії будівельного підприємства.

Література:

1. Білявська Ю.В. Формування та імплементації екологічної політики на підприємстві. Науковий вісник

Херсонського державного університету. 2015. Вип. 10. С. 73—77.

2. Вахлакова В.В. Інструменти управлінського супроводу екологізації діяльності промислового підприємства. Економіка і регіон. 2016. № 1 (56). С. 38—46.

3. Ветрова Н.М. Виды и особенности стратегий экологической направленности. Экономика и управление. 2006. № 5. С. 13—17.

4. Винокуров С.И. Стратегические карты как инструмент эффективной деятельности компании. Проблемы теории и практики управления. 2010. № 5. С. 176—179.

5. Гин А. Просто так не срубишь. Как в Европе закон защищает деревья. Дата оновлення: 02.08.2019. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19> (дата звернення: 02.08.2019).

6. Голубева Т.Г., Сажнев Н.П., Галкин С.Л., Сажнев Н.Н. Опыт производства и применения ячеистобетонных изделий автоклавного твердения в Республике Беларусь. Материалы 6-1 Международной научно-практической конференции. Минск, 2010. 146 с.

7. Закон України "Про оцінку впливу на довкілля" від 23 травня 2017 року № 2059-VIII. Дата оновлення: 02.08.2019. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19> (дата звернення: 02.08.2019).

8. Климчук М.М., Шегда М.В. Соціально-відповідальний маркетинг будівельної індустрії: акцент на енергозбереження. Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. 2015. Вип. 34. С. 169—179.

9. Ковальська Г., Федорова С. Прийоми енергоефективності, які впливають на формування фасадів житлових будинків. Актуальні проблеми сучасного дизайну. 2018. № 2. С. 162—165.

10. Попова О.Ю., Герасименко Т.В. Особливості екологічно ініціативної стратегії розвитку промислових підприємств. Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки. 2018. № 36. С. 37—42.

11. Поселянова Е.А. Управление формированием и развитием системы экологической безопасности. Вестник Волжского университета им. В.Н. Татищева. 2010. № 9. С. 41—50.

12. Прокопенков С.В. Методология и методы формирования экологической стратегии развития промышленности региона: автореф. дис.... докт. э. н.: 08.00.05. СПб., 2012. 38 с.

13. Прокопенков С.В. Методика формирования экологической стратегии развития промышленности региона. Дата оновлення: 02.08.2019. <https://www.science-education.ru/pdf/2012/5/139.pdf> (дата звернення: 02.08.2019).

14. Савйовський А.В. Напрями ефективної термомодернізації існуючих будівель. Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. 2015. Вип. 34. С. 161—169.

15. Хумарова Н.И. Экологизация инновационных стратегий снижения отходовоемкости производств. Вісник економічної науки України. 2008. № 2. С. 155—160.

References:

1. Biliavska, Yu.V. (2015), "Formulation and implementation of environmental policy on business",

Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu, vol.10, pp. 73—77.

2. Vakhakova, V.V. (2016), "Instruments for managing the ecologic supervision of industrial production", Ekonomika i rehion, vol.1 (56), pp. 38—46.

3. Vetrova, N.M. (2006), "Types and features of environmental strategies", Ekonomika i upravleniye, vol. 5, pp. 13—17.

4. Vinokurov, S.I. (2010), "Strategic cards as a tool for effective company operations", Problemy teorii i praktiki upravleniya, vol. 5, С. 176—179.

5. Gin, A. (2019), "You just can't cut it down. How in Europe the law protects trees", available at: <https://rubryka.com/ru/article/zakon-dereva/> (Accessed 02 august 2019).

6. Golubeva, T.G. Sazhnev, N.P. Galkin, S.L. and Sazhnev, N.N. (2010), "Experience in the production and use of cellular concrete autoclaved products in the Republic of Belarus", Materialy 6-1 Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii [International scientific and practical conference. Experience in the production and use of cellular concrete autoclaved products in the Republic of Belarus], Minsk, Republic of Belarus.

7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2017), The Law of Ukraine "On environmental impact assessment", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19> (Accessed 23 may 2017).

8. Klymchuk, M.M. and Shehda, M.V. (2015), "Socially responsible marketing of the construction industry: an emphasis on energy conservation", Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn, vol. 34, pp.169—179.

9. Kovalska, H. and Fedorova, S. (2018), "Techniques of energy efficiency that affect the formation of facades of residential buildings", Aktualni problemy suchasnoho dizainu, vol. 2, pp. 162—165.

10. Popova, O.Iu. and Herasymenko, T.V. (2018), "Peculiarities of ecologically initiative strategy of industrial enterprises development", Visnyk Pryazovskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu, vol. 36, pp. 37—42.

11. Poselyanova, E.A. (2010), "Management of the formation and development of the environmental safety system", Vestnik Volzhskogo universiteta im. V.N. Tatischeva, vol. 9, pp. 41—50.

12. Prokopenkov, S.V. (2012), "Methodology and methods of forming an environmental strategy for the development of industry in the region", Ph.D. Thesis, St. Petersburg, in Russia.

13. Prokopenkov, S.V. (2019), "Methodology of forming an environmental strategy for the development of industry in the region", available at: <https://www.science-education.ru/pdf/2012/5/139.pdf> (Accessed 02 august 2019).

14. Saviovskiy, A.V. (2015), "Areas of effective thermal modernization of existing buildings", Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn, vol. 34, pp. 161—169.

15. Khumarova, N.I. (2008). "The greening of innovative strategies to reduce the wastefulness of production", Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy, vol. 2, pp. 155—160.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2019 р.